

Sejre er. Sidste Gang han taler med Kejseren, den 5. September 1918, følger Chefen for Civilkabinettet (v. Bergh) stadig med og forhindrer en Samtale paa Tomandshaand. „Da, wo ich zu freiheitlich wurde, griff Hr. v. Bergh geschickt ein und erkl rte mir, als der Kaiser gegangen war, man d rfe den Kaiser nicht zu pessimistisch machen“. Det var den 5. September 1918!

Ballin maatte da med sit Arbejde og sit Liv b de for, at han ikke havde formaaet at frigøre sig for de andres ønske om at hjælpe ham hinsides Havene med deres Krigsskibe og Krig. Sjældent er Militarismens Falskhed traadt mere udpræget frem end i denne Kamp mellem den fredelige Erobrer, der skabte Arbejde og taalelige Kaar for Hundredtusinder af sine Landsmænd, og den Hob magtbeg rlige, der under Paaskud af at ville hjælpe bragte baade ham og deres Fædreland i Elendighed.

Og nu fortsættes Spillet. Efter den tyske Militarisme er fulgt den franske, mere barbarisk, mere sn versindet end den. Efter at have lagt Tyskland i Lænker, frygter den Dag og Nat, at dette Tyskland skal sprænge Lænkerne og tage Hævn. Derfor den økonomiske Politik, der tilsigter at sulte de 20—30 Millioner Mennesker, Tyskland nu har mere end Frankrig, til Døde.

Venner af Frankrig burde skaffe denne Bog om Albert Ballin stor Udbredelse i deres Land; dens Moral er uovertruffen. Den viser, at taalelige Kaar paa denne Jord skaffes ved Flid og Samarbejde mellem Mennesker over alle Landegrænser, og at Ulykke og D d rammer dem, der tror at de kan komme højt ved at trampe andre ned.

E. C.

MARTIN P: N NILSSON: *Den romerska Kejsartiden I—II.* Stockholm, P. A. Nordstedt & S ners Forlag 1921.

En Ting har vi faaet i den sorte Skole, Kendskab til romersk Kultur og Statsliv; man ofrer ikke ustraffet 6 Aar

Sejre er. Sidste Gang han taler med Kejseren, den 5. September 1918, følger Chefen for Civilkabinettet (v. Bergh) stadig med og forhindrer en Samtale paa Tomandshaand. „Da, wo ich zu freiheitlich wurde, griff Hr. v. Bergh geschickt ein und erkl rte mir, als der Kaiser gegangen war, man d rfe den Kaiser nicht zu pessimistisch machen“. Det var den 5. September 1918!

Ballin maatte da med sit Arbejde og sit Liv b de for, at han ikke havde formaaet at frigøre sig for de andres ønske om at hjælpe ham hinsides Havene med deres Krigsskibe og Krig. Sjældent er Militarismens Falskhed traadt mere udpræget frem end i denne Kamp mellem den fredelige Erobrer, der skabte Arbejde og taalelige Kaar for Hundredtusinder af sine Landsmænd, og den Hob magtbeg rlige, der under Paaskud af at ville hjælpe bragte baade ham og deres Fædreland i Elendighed.

Og nu fortsættes Spillet. Efter den tyske Militarisme er fulgt den franske, mere barbarisk, mere sn versindet end den. Efter at have lagt Tyskland i Lænker, frygter den Dag og Nat, at dette Tyskland skal sprænge Lænkerne og tage Hævn. Derfor den økonomiske Politik, der tilsigter at sulte de 20—30 Millioner Mennesker, Tyskland nu har mere end Frankrig, til Døde.

Venner af Frankrig burde skaffe denne Bog om Albert Ballin stor Udbredelse i deres Land; dens Moral er uovertruffen. Den viser, at taalelige Kaar paa denne Jord skaffes ved Flid og Samarbejde mellem Mennesker over alle Landegr nsere, og at Ulykke og D d rammer dem, der tror at de kan komme højt ved at trampe andre ned.

E. C.

MARTIN P: N NILSSON: *Den romerska Kejsartiden I—II.* Stockholm, P. A. Nordstedt & S ners Forlag 1921.

En Ting har vi faaet i den sorte Skole, Kendskab til romersk Kultur og Statsliv; man ofrer ikke ustraffet 6 Aar

paa et Sprog uden at det Samfund, hvis Udtryk Sproget er, sniger sig ind paa én. Roms Institutioner forekommer mig som gamle Bekendte, fordi jeg som 16aarig Dreng har mødt dem hos Cicero, Tacitus eller Salust. Gibbons „Fall and Decline“, Friedländers „Roms Sittengeschichte“, ja selv vor gamle Madvigs Statsforfatning bliver til Morskabsbøger, fordi de lukker op for de henglemte Læddiker i vor Hjerne, hvori vi i Barndommen hengemte Kapitlet Rom. Den samme Følelse af Genkendelse fik jeg, da jeg forleden læste Poul Nørlunds fortræffelige Disputats om den romerske Slaves Lod. For at glemme og komme min egen Tid paa Afstand, tog jeg Gibbons 12 Bind ned fra Hylden, og ikke var jeg kommet ret langt, før jeg forstod, at jeg var midt i min egen Tid: En Kulturepokes Forraadnelse. Et Folk hvor Arbejdet er anset for ringe, hvor en Adel, der har glemt sine Pligter, er blevet erstattet af en lavættet, kommerciel, nydelsessyg Overklasse uden Samfundsfølelse, et Folk, hvis Forsvars- og Erobrervilje paa den ene Side er blevet til en privilegeret Militarisme, der gør sig selv til Maal, og paa den anden Side til quasikulturel Afsky for Vaabenbrug, Storbyen skabt af Bønder, jagne fra Landet paa Grund af Storgodsets Udbredelse, øgede ved Skrabsammen fra hele Verden, en Storby, der, uden reel Vilje til at have Indflydelse paa Verdensudviklingen, uden Idealer og uden Forstaaelse for de Næringsdrivendes Vedkommende skal holdes i godt Humør ved Hoffets og Stormænds Varekøb, og for Haandværkere og Arbejderes Vedkommende ved Brøduddeling og Teater, en Tid, hvor vi har Varebrist, Statens Forfalskning af Penge, Bolignød i Byerne og permanente Græsgange paa Landet — — ja men er det ikke det 20. Sekels Vesteuropa? Jeg læser om Kejsere og genkenker Parlamentatikere eller politiserende Generaler, jeg læser om Senatorer, Riddere og frigivne Købmænd og genkender deres Mangel paa borgerligt Mod, deres Hensynsløshed i det lille Maal at faa Rigdom, deres Mangel paa Pligtfølelse og deres Arrogance (er det ikke vor

Tids Plutokrati?) Og genfinder jeg ikke i Roms Plebejer Storbyens Haandværker, Arbejder og Detaillist, ivrig for sine Understøttelser og Lavsprivilegier, udsyns- og vidløs, og selv Sophismen og Retorikken genfinder jeg i Juraen, Teologien og med Skam at melde ogsaa i Nationaløkonomien.

Historien har kun Værdi, hvis den lærer mig at forstaa min egen Tid eller Udviklingens Linie; om det var Julius Cæsar, Pipin eller Attila, der slog en eller anden paa de cataloniske Marker er ligegyldig (uden for at viise at Forsynet har udpeget Marne til Racernes Kampplads); om det var Christian IV eller Harald Hildetand, der anlagde Vandkunsten er ogsaa ligegyldigt, fordi Fakta i og for sig er ligegyldige, der er for mange Fakta i Verden; naar vi saa tilmed ved, hvor upaalidelige historiske Kilder maa være, hvor forvrængede eftersom fra hvem de stammer, og hvem der fortolker dem, saa ved vi, at vi kun i Historien bør søge Udviklingens store Træk, Fortællingen om, hvad Mennesker under givne Situationer har gjort og igen vil gøre og endelig Bekræftelsen af, at Menneskene i historisk Tid altid var de samme, haabløs uforbederlige, Vor Herres store Misforstaaelse. Læsning af Historie dræber Optimismen, den fortæller om Menneskehedens Pilgrimsgang, i hvis For dømmethed ikke blot Skæbnen, men ogsaa vor egen Natur er Skyld.

Professor Nilsson har med den sande Forstaaelse af Historikerens Opgave dukket ned i Roms Kejsertid; i Nøjagtighed en god Historiker, i Udsyn, Synthese og i Indsigt i Økonomiens og den sociale Udviklings Love Økonom og Sociolog, paa én Gang en flittig Samler af nødvendige Fakta (og her er Arkivhistorikeren jo lige saa nødvendig som Murerarbejdsmanden, der i flittigt og uanset Arbejde bærer Sten til Bygningen) og Tænkeren, Filosofen og Økonomen, der ud af Faktas Mangefold skal finde Lovene for Sammenhæng mellem Fænomenerne. Første Afsnit af første Del af „Den romerske Kejsartiden“ er skrevet bedre andetsteds; Forfatteren har været handicappet af Viljen til Kort-

hed; men andet Afsnit af I Del og hele II Del er højt hævet over sædvanlig Historieskrivning: Afsnittene om Roms sociale, økonomiske og politiske Institutioner er glimrende; lad Professor Eli Heckscher have Ret i Detailkritik, lad det nok saa meget kunne siges, at denne Bog ikke kunde være skrevet uden efter Verdenskrigen, saa er det alligevel en stor Bog: det er Skildringen af Rom, Erobreren der har ophørt at være Soldat, og, feminiseret, ender med at blive Skøgen, der suger Kraften af Verden for til sidst funktionsløs at synke sammen.

Forf. begynder med Forholdet mellem Rom og dens Provinser, Befolkningslagenes Udskilningsproces, Hærens Udvikling og Forfald, Kornuddelinger og Provinsernes Udsugning, fortalt med en Forstaaelse af økonomiske og sociale Forhold, lige sjælden hos Historikere som hos Filologer.

II Del begynder med at undersøge Statsmagtens Indehavere, hvorledes Cæsarforfatningen nødvendigvis opstaar paa den aristokratiske Senatsmags Ruiner; vi ser, hvorledes Embedsvæsenet opbygges, hvorledes den ulønnede, aristokratiske dilettantiske Æresstilling bliver til Kejsertidens Bureaukrati, samt hvorledes Centralisationen besejrer Selvstyre og spredt Lokalforvaltning, hvorledes Senatet mister sin Funktion og blot bliver Ramme for en privilegeret Godsejerkaste, medens Ridderskabet fra Finansmagten erobrer hele Embedsmaskineriet; endelig ser vi, at den samme Lov gælder i Rom, som i alle andre Statssamfund, at Embedsmænd udvikler sig fra det fyrstelige Husholds Funktionærstab og fra en beskeden Begyndelse ender med at blive et nyt Aristokrati som Fyrsten igen maa dukke ved Skabelsen af nye Embeder, og vi ser, hvorledes Embedsaristokratiet paa den ene Side vel kan beskytte Befolkningen mod lokalt Tyranni, men paa den anden Side ogsaa i sit Sammenhold og Standsegoisme er i Stand til at lamme selv den mest velmenende Centralmagts Foranstaltninger.

Dybest tænkt er Skildringen af den økonomiske Katastrofe, hvilende paa Kejsernes Krigsfinansiering ved Hjælp

af Møntforfalskning (tilsidst indeholdt en Sølvdenar 95 pCt. Kobber). Forf. har Øje for den logiske Følge: de stigende Priser, Middelstandens Undergang, Opstaaelse af et Gullascharistokrati, Bedrageriet mod Folket som omdannes til et romersk Proletariat, der skal bestikkes for ikke at lave Optøjer. Financerne ødelægges ved Administrationens Fordyrelse, ved de af Prisstigningen nødvendiggjorte højere Lønninger og de sociale Tilskuds Udgifter, Skattestrykket tager Livet af Arbejdsviljen, plyndrer Mellemstand og Landets Fattige til Fordel for Byens Fattige. Det svingende Prisniveau giver Spillerne og de uhæderlige Chancen paa Arbejdets og Ordenens Bekostning.

Om Skatternes Art kan Forf. naturligvis ikke give meget nyt, men han har Øje for Skattens Virkning paa det økonomiske Samfund: Kapitlerne, Selvstyrets Undergang, Arbejdstvang og Stavnsbaand og Gods og Livegen giver paa 100 Sider en klar social Historie, hvori vi kender Dele af Europas middelalderlige Historie, af dansk Historie fra 1350—1600 og ser Slagskyggen af kommende Begivenheder. Interessant er Afsnittene om „Leiturgien“, en Blanding af offentlig Ombud, forbunden med Tjeneste- og Formuepræstationer til Staten, og hvorigennem den aristokratiske Indehaver af et Æreshverv voxer sammen med den torhadte, udsugende Skatte- og Monopolforpagter i en halv steds — halvt kaldsbunden Blanding af uafhængig Borger og Embedsmænd, hvis Løn bestaar i Procenter af Skattens eller Monopolets Provenu, og som med sin Formue indestaar for Skattens rigtige Erlæggelse og tilstrækkelige Givtighed. Man maa lokkes eller trues til at paatage sig slig liturgisk Tjeneste; (vi ser ogsaa i Rom som senere i Danmark at baade Bondens Stavnsbundethed og Godsejers Frihed fra sin Hovedgaard er forbunden med Godejers Pligt til at indestaa for endog Ødegaardes Skatteerlæggelse). Vi faar i dette Sammenhæng et Indblik i Roms ejendommelige arvelige Lavsvæsen med Lavet som Skatteforpagter for vedkommende Nærings Afgifter (ogsaa kendt fra Enevældens

Danmark). I sidste Del af anden Bog er vi inde paa Aandskulturens Omraade; Forf. skjuler ikke det Indtryk af Foragtelighed, den kæmpende første Kristendoms sekteriske Intolerance skaber, og som f. Eks. Gibbon saa stærkt understreger, men han paaviser ogsaa de gode Sider ved Intolerancen. Fremstillingen af de filosofiske Skoler af Videnskabens og af Retorikkens politiske Rolle og af baade Filosofiens og græske og østerlandske Religionssystemers Indvirkning paa kristelig Dogmatik, Ritus og Mystik er aandfulde.

En social Historiker og Økonom læser Professor Nilssons Bog, taknemlig over en intellektuel Nydelse og med Sorg over den bekræftede Erkendelse af, at gode sociale Forhold er faa og forbigaaende og, at selv de bedste Institutioner hurtig korrumpes. Der er noget i det, jeg engang hørte en methodist London'er Præst (Dr. Parker) sige: Hvis Vor Herre vilde laane os Mennesker Himlen, vilde vi i Løbet af 50 Aar have lavet den om til et Helvede.

En Anmelder skrev i Svenska Dagbladet om Bogen: Det Indtryk en Lægmand har ved Læsningen af Professor Martin Nilssons Bog er Følelse af Glæde over, at et slikt Skrift kan publiceres paa det svenske Sprog. Jeg skal blot tilføje, at jeg vilde ønske Professor Nilsson var min Landsmand.

L. V. Birck.

L. TROTSKY: *The defence of terrorism*, George Allen & Unwin. London 1921.

Schultze-Delitzch var sikkert en pæn Mand, maaske bedre end de fleste; men jeg foragter ham stadig, ikke fordi jeg ved om noget ondt, han har bedrevet, men fordi Lasalles Haan mod ham fangede mit Øre i mine Studenteraar. Den, der læser Trotsky's Selvforsvar overfor gamle Kautsky, vil fyldes med samme Foragt for den tyske Veteran, sandsynligvis med Urette; men saadan er Virkningen, naar